

ОДЗИВИ ЧИТАЛАЦА

Пешадски потпуковник **ВУКО МИХАИЛОВИЋ**

ЈОШ ЈЕДНО МИШЉЕЊЕ О ОЦЕЊИВАЊУ

У чланку „Оцењивање у војним школама“¹⁾ покренуто је једно важно питање, чијим се разматрањем може допринети унапређивању васпитања и наставе у војним школама.

Из поменутог чланка, из дискусија на појединим конференцијама и саветовањима, као и из неких других чланака објављених у часописима и штампи, могу се јасно уочити две ствари:

а) систем оцењивања заостаје за савременим педагошким захтевима и степеном развоја наставне праксе; и

б) постоје знатне разлике у мишљењима о томе какав систем оцењивања треба усвојити.

Има мишљења да постојећи систем оцењивања није баш тако лош и да у њему треба извршити само незнатне промене. Други, опет, мисле да овакав систем оцењивања има великих недостатака и да га треба из основа мењати. Трећи су мишљења да га треба заменити „описним системом“, јер сматрају да се једино описном оценом може изразити све оно што је карактеристично за сваког слушаоца, односно питомца. Има чак и таквих мишљења која у крајњој линији крију тенденцију укидања оцено. Неки заступају мишљење да не треба јавно оцењивати, а други да треба, итд.

Очигледно, дакле, постоје знатне разлике, те ће бити од користи (да би се проблеми оцењивања сагледали што шире) изнети у најкраћим цртама неке битне моменте. То може користити сваком појединцу да би критички анализирао своју праксу и сагледао проблеме свог система оцењивања.

Оцена и оцењивње уопште имају изванредан васпитни значај. Ако се оцена правилно примењује као васпитно средство, њена вредност се састоји у овоме:

1) Њом се врло много може учинити у подизању интереса за учење и квалитета наставе. Она је једно од важних средстава у борби за трајна и темељна знања.

2) Оцена као васпитно средство има непосредно позитиван утицај на карактер и вољу људи. Посебно треба истаћи њено снажно

¹⁾ Пешадски мајор Никица Пилиповић: *Оцењивање у војним школама*, „Војно дело“ бр. 3/57, стр. 181.

и ефикасно дејство на самодисциплиновање и самоконтролу човека (потстиче на рад, но, ако дође до непедagoшког примењивања може да убија вољу за рад и интерес за учење).

3) Она може да допринесе развијању позитивних моралних својстава код човека, а пре свега критичког односа према себи и својим напорима да се циљ постигне и да утиче на усавршавање система рада, навикавање на освајање нових знања, покретање такмичарског духа међу појединцима и јединицама, и сл.

4) Оцена је васпитно средство, али и награда за рад. Њоме се изражавају успеси рада и способности човека. Она даје непосредне податке о људима, о њиховој спремности за позив, односу према задацима, и др.

5) Оцена има велики практичан значај за анализу наставног рада, за класификацију успеха не само оних којима се даје него и оних који је дају.

6) Оцена треба да буде један од главних чинилаца при решавању персоналних питања, при додељивању радних функција, у подизању кадрова, и др. Такође, оцена је важно средство за благовремено уочавање недостатака, а самим тим и за предузимање ефикасних мера за унапређивање наставног процеса и васпитног система уопште.

Али, треба непрекидно имати у виду да ће оцена — ако се правилно и педагошки не примењује — увек деловати управо супротно ономе што је напред наведено. Отуда и проистиче сва сложеност оцењивања.

Оцена је, пре свега, средство васпитања, па тек онда мерило квантитета и квалитета знања појединца. Ову компоненту треба истаћи у први план и не занемаривати је, а у пракси се баш то најчешће дешава. Мислим да је и друг Пилиповић унеколико занемарио ту чињеницу кад поставља питање да ли постојећи систем оцењивања гарантује „тачан увид у то како су слушаоци разумели и усвојили пређено градиво и у којој су се мери оспособили за практичну примену стечених знања“. Постојећи систем оцењивања заиста то не гарантује увек и сигурно, но он такође не гарантује ни оно, по мом мишљењу, још важније — да оцена буде ефикасно васпитно средство. Напротив, баш зато што се не мисли довољно о педагошким моментима при оцењивању, оцене понекад имају супротно дејство — не-васпитно утичу на оне који се оцењују.

Тешкоће оцењивања

Добро је познато да је проблематика оцењивања врло сложена и да управо због тога оцена није увек ефикасно искоришћена, што у првом реду условљавају бројни субјективни чиниоци саме праксе оцењивања (проверавање знања на брзину, тежња да се што више људи испита, невођење рачуна о свестраности и дубини познавања

материјала, занемаривање многих чинилаца које треба узимати у обзир итд.).²

Један од најкрупнијих проблема при оцењивању, који већ дуже времена мучи педагоге, јесте субјективност оцене. Наставна пракса потврђује чињеницу да оцена често није израз и одраз правих способности појединаца, његовог залагања у раду, карактера и других особина, па ни израз његових правих знања, већ да је у њој садржано пуно личних особина наставника: његовог критерија, праксе оцењивања, личних схватања вредности оцене, тренутног расположења, искуства, предубеђења о одређеној личности, и сл. Уколико наставник више води рачуна о тим моментима, сигурније ће се сузбијати негативно дејство оцене.

Не треба пуно труда па да се у свакој школи открије на десетине примера о томе колико субјективни моменти утичу на васпитну вредност оцене: исти наставници у разна времена дају истом раду разне оцене, а разни наставници дају разне оцене за иста знања.

Познати су и примери (који се често наводе кад се говори о проблемима оцењивања) многих познатих људи који су по школским оценама били врло слаби и неспособни³).

Проблематика оцењивања у војним школама утолико је сложенија што су у питању људи који су своју професију доживотно одредили (оцењивање у позиву). И школска и свака друга оцена старешинског кадра у армији има нарочито снажан утицај на карактер, вољу, интересовање, однос према позиву, учење, а све то снажно утиче и на морално васпитање појединаца.

Није ретко да је оцена одиграла пресудну улогу у животу и напредовању припадника армије. Оцена је за многе значила снажан потстрек за даље напоре, појачала је сигурност и самопоуздање, утицала на то да воља буде још чвршћа и истрајнија, али било је и оних за које је претстављала узрочника разних душевних депресија, разочарања, мржње, пркоса, убијања воље за рад, итд. У питању је само то да ли се сматра објективном или необјективном, па била она таква или не. Уколико они који дају оцене буду водили више рачуна о тим елементима, то ће и оцена постајати све значајнија и васпитно ефикаснија.

²) Колико је то сложен и крупан проблем може се сагледати и по тенденцији, која све више долази до изражаја у савременој педагошкој мисли, да се развије посебна педагошка дисциплина докимологија — наука о оцењивању.

³) Велики проналазач Едисон био је као ученик „празне главе“. Славни хемичар Либиг је у шеснаестој години истеран из школе као врло „слаб ђак“, са примедбом „да је ионако био доста дуго на ругло и срамоту школе“. Чувени књижевник Синклер Луис падао је из књижевности. Валтер Скот је у школи, као ђак, сматран за „великог глупака“, а генијалног Њутна су као ђака сместили у „магарећу клупу“, итд.

Системи оцењивања

Овом приликом није на одмет да се потсетимо каквих све система оцењивања има и да размотримо како се на њих гледа. Данас се, углавном, примењују три различита система оцењивања: *нумерички, дескриптивни и поенски.*

Нумерички систем оцењивања је један од најстаријих система и још увек је у масовној употреби. Он је врло једноставан и лако се примењује, па се зато радо прихвата и често једино употребљава. Научно је поодавно установљено да и најбоља примена тог система не може да задовољи све захтеве савремене наставе.

Оцене дате бројкама могу само грубо да изразе разлику у вредности знања. Нумеричке мере које занемарују децимале — и поред свих могућих довијања наставника да у пракси помоћу разних знакова: слова, цртица, тачака, минуса, итд. појачају његову ефикасност — ни издалека не гарантују реалност оцене.

Бројевне оцене не пружају у разноликим и специфичним условима наставне праксе поуздане чињенице за прецизно утврђивање ранга успеха. Иза истих бројевних оцена (од 1—5 или од 1—10 или чак од 1—20) крије се често толика разлика у вредности да искључива примена само овог система доводи у питање објективност и васпитну ефикасност оцене уопште. Нумерички систем оцењивања више је систем оцењивања знања него квалитета рада, и то му је један од најозбиљнијих недостатака. Међутим, за анализу наставне проблематике и појединих њених елемената он је нужан и без њега се не да замислити научна обрада и уопштавање многих питања и проблема наставног процеса. Због тога, по мом мишљењу, није прихватљиво схватање да тај систем треба потпуно одбацити.

Дакле, кад је реч о тако осетљивом и комплексном проблему као што је оцењивање рада и вредности људи, нумерички систем оцењивања не може сам, и под претпоставком најпуније педагошке примене, у потпуности да задовољи све захтеве савремене наставе, али то не значи да га треба потпуно одбацити.

Дескриптивни систем оцењивања знатно се разликује од првога. Док се у првом примењује само број, у овом систему се примењује само реч. Доста је компликован и сложен. Захтева научну проверу и обраду многих фактора дескрипције. Све то утиче да се у пракси ограничено примењује иако има низ предности у односу на нумерички систем.

Он даје широке могућности за свестрано осветљавање вредности и резултата учења и рада. Тим системом могу се захватити многобројни квалитети неопходни за комплексну оцену.

Ни дескриптивни систем није без недостатака. Најважнији проблем је у томе што је веома сложен, захтева обимну администрацију и велики труд у циљу успешног и правилног примењивања. Искуства говоре да се у пракси често механички примењује, а самим

тим није загарантована индивидуалност оцењивања. Отуда, мислим, није добро препоручивати само њега, нити га треба усвојити као једини, јер без допуне са другим системима ни он не би могао да задовољи све захтеве оцењивања.

Поенски систем оцењивања претставља комбинацију прва два система. Није то механичка комбинација већ логичко јединство њихових позитивних својстава. Веза са нумеричким системом изражава се тиме што се поени дају у облику бројева, а са дескриптивним што се захтеви формулишу текстом. Сваком захтеву у области знања, вештина и навика одређује се поенска вредност.

Изразита вредност поенског система је у томе што омогућава јасну диференцијацију најважнијих елемената рада појединаца. Он и наставнику и слушаоцу пружа јасан преглед напредовања како у појединим областима, тако и у општим оквирима, усто могућност благовременог уклањања пропуста. Али, и он има недостатака: прилично је сложено питање избора елемената, критерија, давања реалних граница између појединих закључних оцена, уважавања специфичности појединих елемената и др. Због тога ни овај систем, и под условом најсвестраније примене, не би могао сам да задовољи.

*

Као што се из овог кратког приказа добрих и лоших страна најпознатијих система оцењивања види, очито је да једнострано прихватање једног система не би било добро решење. Ко би проглашавао најбољим само један систем оцењивања, правио би сличну погрешку као и онај наставник који би заступао мишљење да је ова или она метода наставе најбоља, најприкладнија и једино оправдана за сваку наставу и за све услове.

Сваки систем има добрих страна и слабости. Баш зато савремени наставни процеси захтевају реалну примену свих тих система. Тако ће оцењивање добити у вредности и бити ефикасније, постаће гипкији инструмент за унапређивање наставе и васпитања уопште.

По мом мишљењу не би било препоручљиво да се слушаоцима саопшти успех кад пређу градиво које претставља извесну програмску целину, као на пример, раздео јединачне обуке, одељењске, итд. Оцену треба користити као васпитно средство у току процеса учења и њоме подизати интерес за рад, за учење, за савлађивање градива, освајање нових знања итд. Давањем оцена „за сваки израђени зада-

так“ благовремено се утиче да питомац или слушалац исправља грешке и да их у следећем задатку не понови. Отуда и мислим да би било прекасно ако би наставник тек кад, например, јединачна обука прође користио оцену као средство васпитања. Таква оцена била би само суви регистратор достигнутог, без икаквог васпитног дејства у односу на оно што је већ изучавано.

Чини ми се, такође, да се треба борити да оцењивање буде што више јавно. Јавно дата оцена далеко је ефикаснија као васпитно средство. Ако је слушалац, односно питомац, дужан да ради и покаже резултате, онда је и наставник дужан да гарантује остваривање његовог права да буде обавештен о успесима које постиже. Избегавање јавног оцењивања нема оправдања, а може имати лоших последица. Под јавношћу оцењивања не треба схватити свакодневно информисање већ правовремено давање података о напредовању сваког појединца.

На школама и наставницима је да изврше темељиту анализу досадашње праксе, јер је то најбољи пут да се установи шта је добро и корисно и шта у систему оцењивања треба развијати и допуњавати, а шта одбацити. При томе се, поред осталог, мора имати у виду у првом реду и чињеница да управе школа и наставници морају добро владати педагошким и методским принципима оцењивања. Најзад, стоји и то да се итекако мора водити рачуна и о карактеру школе (да ли су питомци или слушаоци), степену школовања, специфичним условима рада и др.